



Elisabeth Vigée-Lebrun, zelfportret met dochter Julie, 1789, olie op doek, 130 x 94 cm, Musée du Louvre, Parijs.

Op de vooravond van haar vlucht naar Italië schilderde Vigée-Lebrun dit zelfportret met dochter Julie, zeer waarschijnlijk geïnspireerd door Rafaels 'Madonna della Sedia'.

ELISABETH VIGÉE-LEBRUN

Een uitzonderlijke vrouw en kunstenaar

Tussen 1835 en 1837 schreef Elisabeth Vigée-Lebrun (1755-1842) 'Souvenirs de ma vie'. Haar zeer succesvolle carrière als schilderes was voorbij en "als je niet zelf je memoires schrijft, doet iemand anders het voor je." Tijdens de Franse Revolutie was haar reputatie tot schande gemaakt, omdat zij de favoriete kunstenaar van de koningin was geweest.

In haar memoires is Vigée-Lebrun eerlijk en oprecht over haar jeugd, passie voor de schilderkunst, huwelijk en moederschap, vriendschap met koningin

Marie-Antoinette, vlucht uit Frankrijk bij het uitbreken van de Franse revolutie, reizen langs de aristocratische hoven van Europa en Rusland, en haar terugkeer in Parijs tijdens het regime van Napoleon. Heel interessant is haar mening over de veranderende positie van de vrouw na de Franse Revolutie. Haar memoires worden nog steeds gelezen en er zijn meer dan achthonderd schilderijen van haar bekend.

Op 16 april 1755 werd Marie Louise Elisabeth Vigée geboren in Parijs. Haar eerste teken- en schilderlessen kreeg zij van haar vader, de kunstenaar Louis

Vigée. Toen zij 13 jaar oud was, stierf haar vader en nam ze zijn atelier over. Met de verdiensten kon zij haar moeder, broer Etienne en zichzelf onderhouden. Om meer financiële zekerheid te krijgen, trouwde haar moeder opnieuw. Het klikte niet tussen Elisabeth en haar stiefvader, vooral omdat hij al haar inkomsten opeiste. Doordat ze zelf geen bevoegdheid had om een atelier te leiden, moest ze het in 1774 noodgedwongen sluiten. Kunstenaars mochten namelijk alleen een eigen atelier hebben als zij waren afgestudeerd aan de Académie Royale, wat voor vrouwen onmogelijk was omdat zij statutair waren uitgesloten van onderwijs. Om toch als professioneel kunstenaar te kunnen blijven werken, werd zij lid van de Académie de Saint-Luc. Deze Académie liet ook vrouwen toe en organiseerde tentoonstellingen met werk van mannen én vrouwen. Bij de officiële Salon exposeerden alleen leden van de Académie Royale. In 1776 ontbond de koning de Académie Saint-Luc, omdat die een te grote concurrent werd voor de Académie Royale. Wellicht ook een van de redenen waarom Elisabeth datzelfde jaar nog trouwde met de kunsthandelaar Jean-Baptiste Pierre Le Brun (1848-1813). Haar memoires vertellen dat hij lief en vrolijk was, maar een zwak voor extravagante vrouwen en gokken had. Het geld dat zij verdiende ging vaak volledig op aan zijn liefhebberijen. Toch was een huwelijksstatus te prefereren boven het leven van een ongetrouwde vrouw, bovendien kon Vigée-Lebrun door haar huwelijk eindelijk weg bij haar stiefvader. Vanaf dat moment signeerde ze haar werk met Vigée-Lebrun. Haar eigen naam liet zij bewust staan, omdat zij daarmee immers bekend was geworden. Op 12 februari 1780 werd hun dochter Jeanne Julie Louise geboren, tussen het schilderen door. Eigenlijk had ze geen tijd voor de bevalling, maar zij was intens gelukkig toen zij het eerste geluid van haar dochter hoorde en een gezonde baby ter wereld was gekomen.

Vigée-Lebrun werd door de Franse aristocratie en hogere bourgeoisie veel gevraagd als portretschilderes. Koningin Marie-Antoinette heeft ze meer dan dertig keer geportretteerd. Met deze referentie werd zij in 1783 toegelaten als lid van de Académie Royale, waardoor zij haar werken kon exposeren op de Salon en leerlingen kreeg. Ze werd een geduchte concurrent van de schilder Jacques-Louis David (1748-1825).

Als revolutionair liet hij het niet na om Vigée-Lebrun, die bij het uitbreken van de Franse Revolutie naar Italië was gevlucht, ervan te beschuldigen een kleinburgerlijke, middelmatige schilderes te zijn, die zich een plek in de hogere kringen trachtte te verwerven door zich in te laten met machthebbers die het volk uitbuitten. In Rome ging Vigée-Lebrun onverstoorde verder als portretschilderes van de aristocratie en antirevolutionairen. Haar echtgenoot was in Parijs gebleven en probeerde aanvankelijk haar naam te zuiveren. Toen dit niet lukte, vroeg hij een scheiding aan op grond van verlaten. Zolang de revolutionairen aan het bewind waren, kon Vigée-Lebrun niet terug naar Frankrijk. Na lange verblijven aan verschillende Europese en Russische hoven kwam zij uiteindelijk in 1802 weer in Frankrijk en trof een situatie aan die in haar ogen nog erger was dan het *ancien régime*, namelijk het keizerrijk van Napoleon: "Eens regeerden vrouwen nog, de Franse Revolutie heeft ze letterlijk onttroond."

Het verlichte denken van de 18^e eeuw, dat veel vrouwen de mogelijkheid had gegeven om professioneel als kunstenaar te werken, was in de duisternis van de revolutie ten onder gegaan. De leuze van de revolutionairen was niet voor niets 'vrijheid, gelijkheid en broederschap' en gold uitsluitend voor mannen. Hoewel het Franse woord 'homme' niet alleen man maar ook meer algemeen mens betekent, kwamen de meeste revolutionairen niet op het idee om ook aan vrouwen burgerrechten te verlenen. Bovendien werd de maatschappelijke positie van de vrouw teruggebracht naar de privésfeer, waar zij slechts echtgenote en moeder mocht zijn. Zodra vrouwen waren getrouwd, mocht niets de familie en het gezinsleven in de weg staan en het uitoefenen van een professie moest aan mannen worden overgelaten, zo ook die van kunstenaar. Toen Vigée-Lebrun na jaren ballingschap terugkeerde naar Frankrijk was zij ontzet over de gedegradeerde positie van vrouwen. Met 'Souvenirs de ma vie' wilde ze niet alleen haar autobiografie schrijven, maar ook aantonen dat de Franse Revolutie geenszins een vooruitgang was geweest, zeker niet voor vrouwen!

Tekst: KARIN HAANAPPEL, kunsthistorica



'Herstory of Art'